DOUĂ ACTE DE CANCELARIE DE LA ȘTEFAN MÎZGA

TR. IONESCU-NIȘCOV

Actele de cancelarie de care ne ocupăm mai jos, redactate într-o slavonească sui generis, provin din a doua jumătate a sec. al XVI-lea și sînt cunoscute de vechea noastră istoriografie. Primul dintre ele, cu data certă de 1567 mai 1, a fost publicat, împreună cu cel de-al doilea, datat numai cu luna și ziua (februarie 9, însă foarte probabil din 1569), mai întîi în traducere maghiară,[1] apoi, ambele tipărite de Ioan Bogdan, textul slavon cu o foarte liberă traducere în limba franceză[2]. Originalele se găsesc, în momentul de față, la arhiva agricolă, fondul Francisc Zay din Bratislava. Prin bunăvoința prof. Josef Macůrek, de la Universitatea din Brno, — care a donat Institutului de Istorie al Academiei Republicii Socialiste România o bogată colecție de fotocopii după documente, în majoritatea latinești, privind istoria țărilor române și aflate în arhivele din Cehoslovacia, — ne-au parvenit două fotocopii după aceste două acte[3]. Ceea ce ne-a îndemnat să publicăm aceste acte n-a fost numai faptul că traducerea în limba română apare pentru întîia oară alături de textul slav, ci și considerentul că datele din cuprinsul lor întregesc cunoștințele noastre despre așa-zisul „voievod" Ștefan Mîzgă.

1567 (7075) mai 1.

Ștefan «voievod», zis Mîzgă, aduce mulțumiri lui Francisc Zay, căpitan de Cașovia, făgăduindu-i, în cazul cînd va ocupa tronul Moldovei, să-i plătească datoriile lui Despot vodă și să-i dea anual un tribut în natură, de 60 vaci, două poloboace de med și unt de vacă, precum și suma de 10.000 *zloți.*

Изволенїем wтьца и съ поспѣшенїем сына ⁞⁞ съвръшенїем свѣтаго дѣха, wже истиннїи господства ми, Iw Стефан воевода, божїею милостїю господинъ wтец wтечествw земли Мwлдавскои и съ въсим боwрем господствѣ ми, великиⷯ и малиⷯ, присѣгаем богѣ небесномѣ сътворшаго неew и землѧ и родїтелю и господинѣ моемѣ, Зан фрѣнци, капитанѣ wт Кошица, wкоже да бѣдѣ сынѣ его милости и съ въсим паном господства ми, wкоже и сынове господства ми, за радї добрw что нам сътворил въ нашен странствw и за радї доброю тскмалю, що носит нашею грижѣ wт къ въсѧⷯ странаⷯ и наипач wт къ чиститомѣ царю Хрнстїанскомѣ, wко до нас оуложит въ дѣдн[ин]ѣ[4] господства

[1] Vezi „Történelmi tár...", Budapesta, 1890, p. 590—593.

[2] *Hurmuzaki*, supl. II, vol. I (1893), p. 246—249; 258—260. Traducerile ungurești au mai fost publicate și de N. Densușianu în *Hurmuzaki*, II, partea 5. (1897), p. 567—568; 611—612.

[3] Fotocopiile se află la Biblioteca Institutului de Istorie din București.

[4] [. . .] Semne și cuvinte în plus.

ми: оу мwлдавской земли, ѣко да имаем господство ми съвъкѹпити сѣ съ въсѣм Хр҃істїанѡм и богъ мїлостивїи кеда исплънит въсѧ вишє рѧчи, єже писахом господство мї, а господство мї имам съ въсѣм бошаром госпоства мї, великїх и малїх, дати родїтелѹ и господинѹ нашемѹ Зачї фр҃нци, капитанѹ wт Кошїца, трї десѧт злат и трї тисѧч и десѧт тисѧч злат цо емѹ сътворил шкода Деспот коли поѹшол оу Мwлдавском земаю и три пѹшки великѣ. Пакї цо почесѣт Деспот ѕ Молдавскоу землю и една сабла, цо емѹ дал тогда єжє Деспотѹ и пакї имам господство мї и съ въсѣм моим бошарwм, великїх и малих, дати wсѣкѡ родїтелю и господинѹ нашемѹ десѧт тисѧч злат, цо есмо господства мї его мїлости wслѹжкед богъ дает да достигнѹм ѕ Молдавскоу земли съ помоц божїю и пакї съ мїлостїю божїю. Ѩще ли дожѣдем [дожѣдем][1] дѣдї[ни]ну[1] господства мї и столїи господства мї и съ въсеми бояры господства мї а господства мї имаем дати рwдїт(елю)[2] и господинѹ господства мї Зан фр҃нцї капитанѹ wт Кошїца и сыном его мїлости въ каждаго лѧта шѣстдесѧт крак бити его мїлости за кѹпю и два бочкы wт мед и сот масло кражїе и да бѹдем господство мї сынове его мїлости до колѣ бѹдем живї и кто ест Зан Пѣтрѹ да бѹдет брат господства мї и въсї братїям его мїлости тиж и господѣско мї да бѹдѹ сынѹ Зан фр҃нцї ѩкожє Зан Пѣтрѹ и инїх сынове его мїлости и да имаем Доброе пріятелство межї нами и да нетмам прѣтѧжїти прѣз слово родїтелю и господинѹ господства мї где бѹдет слѹжба чїститого цесарю Христїанскомѹ ѩкоже дает господствѹ мї позчелїе. Я по нашей жизота ктw богъ изберет господарь земли Молдавскоу паки имает дати шѣстдесѧт крак и в̄. бочки мед и масла[3] родинтелю и господинѹ господства мї Зачї фр҃нцї капитанѹ wт Кошиц и по жизота его мїлости имает дати сынѹм его мїлости шѣстдесѧт крак за кѹпю и два бочки за мед и за масло на каждаго лѣта, ѩкоже и господство ми. Я кто сѧ покѹсит wт господарї молдавскихї или wт бошари порѹшити сїе токмалѹ да бѹдет проклят и приклят wт бога сътворшаго небо и земля и wт въсѣхї свѣтыхї иже wт вѣка, але имает дати и ѕтвръдїти сїе токмалѹ, и на вшее вирѹ и крѣпост а господство мї и съ моихї бошари поставихмо печати господства мї к семѹ листѹ в лѣтw ҳ҃зоѕ, мѣсеца мї а̄.

Traducerea:

Cu voia tatălui şi cu ajutorul fiului şi săvîrşirea sfîntului duh; iată, întocmai, domnia mea, Io Ştefan voievod, din mila lui Dumnezeu domn (şi)[4] părinte de baştină[5] al ţării Moldovei şi cu toţi boierii domniei mele, mari şi mici, jurăm dumnezeului ceresc, făcătorului cerului şi-a pămîntului şi părintelui şi domnului meu, Zay Frenţi,[6] căpitan de Koşiţe,[7] să-i fiu milostivirii

1 [...] semne şi cuvinte în plus.
2 (...) semne grafice lipsă în textul original
3 cuvintele subliniate sînt scrise între rînduri.
4 (...) adaosuri pentru ca textul să fie mai inteligibil.
5 Am tradus prin *baştină*, fiindcă sensul de *patrie* mi se pare nepotrivit pentru această epocă.
6 E vorba de Francisc Zay (1498—1570), mare feudal şi diplomat maghiar, a cărui spiţă de familie urcă, în trecut, pînă în sec. al XII-lea. Tînăr fiind, Zay a luat parte la lupta de la Mohaci (1526), unde s-a distins prin vitejie şi bravură. Iscusit, inteligent şi foarte isteţ, el a urcat cu uşurinţă pe cele mai înalte trepte ale societăţii feudale maghiare. După o misiune încununată de succes la Constantinopol, în 1555, i s-a acordat titlu de baron, iar în 1569 a fost numit căpitan al Caşoviei şi Ungariei superioare. *(A Pallas Nagy Lexikona*, 1897, p. 1125—1127).
7 Oraş vechi, medieval, situat la răspîntia drumurilor dintre răsăritul şi centrul Europei şi oarecum la marginea imperiului romano-german, Caşovia (= ung. Kassa; germ. Kaschau; cehă Košice) a jucat un rol foarte important în istoria politică a ţărilor din această parte a Europei. Mai ales în vremea imperialiilor, la Caşovia s-au pus la cale planuri şi intrigi politice de mare răsunet care, în multe privinţi, au atins şi destinul ţărilor române.

sale fecior şi cu toţi panii domniei mele şi cu fiii domniei mele, pentru binele ce ne-a făcut în pribegia noastră şi pentru bunăvoinţa, pe care a avut-o faţă de păsurile noastre din toate părţile şi mai cu seamă din partea cinstitului împărat creştin [1], ca să ne aşeze în dedina domniei mele, în ţara Moldovei, — ca să se unească domnia mea cu toţi creştinii, şi milostivul Dumnezeu să împlinească toate spusele de mai sus, pe care le-am scris domnia mea. Şi domnia mea, cu toţi boierii domniei mele, mari şi mici, am să dau părintelui şi domnului nostru, Zay Frenţi, căpitan de Koşiţe, treizeci zloţi şi trei mii şi zece mii zloţi,[2] cu care l-a păgubit Despot, cînd a trecut în ţara Moldovei şi trei puşti mari[3] (pe care)[4], de asemenea le-a luat Despot (cu el)[4] în ţara Moldovei şi o sabie pe care i-a dat-o atunci lui Despot.[5] Şi iarăşi am să dau domnia mea, cu toţi boierii mei, mari şi mici, anume părintelui şi domnului nostru zece mii de zloţi, pe care domnia mea i-a făgăduit milostivirii sale, cînd va da Dumnezeu să ajungem în ţara Moldovei, cu ajutorul lui Dumnezeu. Şi iarăşi, cu mila lui Dumnezeu, dacă vom dobîndi dedina domniei mele şi scaunul domniei mele, cu toţi boierii domniei mele, va da domnia mea părintelui şi domnului domniei mele, Zay Frenţi, căpitan de Koşiţe, şi fiilor milostivirii sale, în fiecare an, şaizeci de vaci, să fie pentru cuhnia milostivirii sale şi două poloboace de med şi de unt de vacă. Şi să fie domnia mea fiu al milostivirii sale, cît voiu trăi şi (acela)[4] care este Zay Pătru[6] să fie frate al domniei mele şi toţi fraţii milostivirii sale, de asemenea. Şi domnia mea să fie fiu al lui Zay Frenţi (întocmai)[4] ca şi Zay Pătru şi alţi fii ai milostivirii sale. Şi să fie bună prietenia între noi şi să nu trec peste cuvîntul părintelui şi domnului domniei mele, unde va fi slujba cinstitului împărat creştin, după cum va da îndrumare domniei mele. Şi după viaţa noastră, pe cine va alege Dumnezeu domn al ţării Moldovei, iarăşi să dea şaizeci de vaci şi 2 poloboace de med şi de unt părintelui şi domnului domniei mele, Zay Frenţi, căpitan de Koşiţe; iar după viaţa milostivirii sale (a lui Zay Frenţi),[4] să aibă a da, în fiecare an, fiilor milostivirii sale, şaizeci de vaci pentru cuhnie şi două poloboace de med şi de unt, ca şi domnia mea. Iar cine va încerca, dintre domnii moldoveni sau dintre boieri, să calce această tocmeală, să fie blestemat şi de trei ori blestemat de Dumnezeu, făcătorul cerului şi-al pămîntului, şi de toţi sfinţii, cei din veac; ci să dea şi să întărească această tocmeală şi pentru mai mare credinţă şi întărire, domnia mea şi cu boierii mei am pus pecetea domniei mele pe această carte, în anul 7075 (1567) luna mai 1.

Descrierea actului. Arhiva agricolă, Bratislava, Fondul Zay Nr. 4.

Nu se poate preciza dacă actul a fost scris pe hîrtie sau pergament. Peceţi aplicate. Sînt vizibile patru peceţi inelare. Semnătura voievodului — lipsă.

Koşiţe, (1569), februarie 9,

Ştefan „voievod", zis Mîzgă, scrie boierilor din suita sa, aflaţi şi ei în pribegie, să intervină pe lîngă Francisc Zay şi pe lîngă alţi nobili unguri, ca să-l ajute a se întoarce în Moldova, spre a ocupa scaunul ţării.

---

[1] La această dată, rege al Ungariei şi împărat al imperiului romano-german era Maximilian al II-lea (1564—1576)

[2] În total, deci, 13.030 zloţi. Se vede că diacul care a redactat actul nu cunoştea bine nici o limbă slavă, în care să fi exprimat corect acest numeral cardinal. După cîte se ştie, însă, Despot, înainte de a pleca spre Moldova, împrumutase 8.000 de florini de la Ferdinand I, — bani pe care i-a primit prin intermediul lui Zay. Ocupînd scaunu' Moldovei, Despot vodă a căutat să-şi achite datoria, trimiţînd împăratului german 11.000 de boi şi 3.000 florini. Vitele au fost capturate pe drum de leşi, la frontiera cu Polonia, iar banii au fost predaţi lui Zay de către trimisul lui Despot, Mihai Varga (Vezi mărturia acestuia, făcută mult mai tîrziu, 9 martie 1589, în urma intervenţiei arhiducelui Ernest, pe lîngă Camera scepusiană din Caşovia, căruia îi cere informaţii despre cei 8.000 de florini şi despre cei 4.000 de boi, — deci numărul capetelor de vite nu concordă — opriţi la graniţa Poloniei, în Veress, *Documente*, III, p. 164, 167). La cîteva luni după moartea lui Despot, prin mai 1564, Ferdinand I se adresează Camerei ungare, cerînd lămuriri asupra celor 8.000 de florini împrumutaţi lui Despot (Veress, I, p. 248). În vara aceluiaşi an, împăratul îşi exprimă bănuiala că totuşi Zay ar fi primit banii de la „defunctul vodă" *(Ibidem*, p. 249—250*)*. Problema aceasta a format obiectul corespondenţei, în continuare, între Maximilian al II-lea şi Camera scepusiană, fără a ne oferi date concludente în această chestiune. *(Ibidem*, I, 303; II, p. 9*)*. În orice caz, e de presupus că Francisc Zay, tăinuind achitarea unei părţi, în numerar, din datoria lui Despot, încerca să obţină şi de la Ştefan Mîzgă o sumă şi mai mare.

[3] E vorba de tunuri. Termenul de „puşcă" e folosit frecvent, cu acest sens, în cronicile noastre (Vezi, Ion Neculce, *Letopiseţul ţării Moldovei*, Bucureşti, ed. II, 1959, ad vocem).

[4] (...) adăugiri pentru ca textul să fie cît mai inteligibil.

[5] Despot vodă, care umblase şi el pe la imperiali, în această perioadă, porneşte spre Moldova cu ajutorul acestora şi în lupta de la Verbia bate pe Alexandru Lăpuşneanu şi ocupă scaunul Moldovei, noiembrie 1561 (Grigore Ureche, *Letopiseţul ţării Moldovei*, Buc. 1955, ed. P. P. Panaitescu, p. 162).

[6] Unul din cei opt copii ai lui Francisc Zay (şase băieţi şi două fete).

Стефан воево(да)[1] божїею милостїю госоударъ Молдавскон. Пишет госоударство мы нашим бг(р)[1]ным паноу Малаю и Беверица и Драгъин и Сава и пак Ницкан и Мхым талмачи, дадем вам знати за лыст що мї есте писал и посаw по слоугда господинъ моемъ Занх фрѣнцн а тот лист до мне дошаw и w въсем разумѣх ваша писанїа и за цесар его свѣтлости и за ваша милости за що немогли хоаїти до цесар и за то а аз нерад емъ що до съда неможете оучинити власт, и пак дамо вашем милости знати, понеже много рачи и слове имах писати але мї ест троудно да немогъ вам писати нж толико вам писаw аби есте велма неволисали до его свѣтлост цесар и до ѣси господары тамо, понеже през нѣколико врѣмѣ, нпако сѧ змпнет врѣмѣ понеже много людї побѫгноут до кралевича и много слове розумим wт къ сею страноу, цкоже оу Секмар кеа бнл Балаж Мнхар тъ и wще ман зле, але трѣбно мї ест писати и говорити и кеа ваша милости неможете ѣчинити неправъ доброу за наше земѣ а вн говорите его свѣтлости цесар аби дал нам нпше мѣсто снднти блнз Бича, понеже тоука недобро бѣдет нам въ нѣкда врѣмѧ аз так разумим, понеже и ваше милости можете розумити и оумолити сѧ господарю ї wтъцъ моемъ Зан фрѣнцн дче и его милости может говорити за нас светлости цесарю и дроугим господарым радї нас, понеже если немогът тираз нас възложити ѣ нашоу землю а през мало врѣмѧ а wни бѣдет стоят за свон земли тъкмо если могът себе фолосити и хасновати; понеже търаз мы пришли наши слежебникн wт Мѣнтанскон земли Карханн и Каслъцан и Тома и Мирwн и много слове повѣдают тоурцн и wт мѣнтанн и wт Молдава; а търцн сѧ бн. и съ Казил Башем и добивали Казил пад турцн а тоурцн хотѧли възѧти про мнр съ Казил Башем а посаw до Молдавїа и до Мѣнтанскаа земѣ, аби сѧ готовили за войскоу за пет месеца на лито, але незнамо на кон страно хочет воевати цесар тоурецкїн если сѧ промирит съ Казил Башем. Одни прїнадт на немци, и сеси слове повнадал нашим слугам едни еръбин що ест зѧт Бекеш що ходил съ сокwли до цар търецкїн и так рек къ нашим слоугам: съда ест врѣмѧ що погыбла све Хрнстїанн; понеже нестонт Хрїстїанн едни за дроуг аби сѧ wборонили за погани, цкоже стоят погани едни за дроуг а наши слуги казали томъ еръбиноу и за що непоклоните сѧ поа цесар Хрнстїанскїн wн мовил так цесар Хрїстїанскїи неможет себе и свон земли wборонити, ни цкоже нас да wборонат, понеже сѣт ман блнже тоурцн до Бича нижели до нас, да если неможе тоти людї и тоти замкн wборонити а нас како может, Арѣгое повнадет за богри мѣнтанскїи аже све загнбли мало и наши слуги незагнбли, дроугое от Молдава поведают ест зле, цкоже и прежде и еще и ман горше издадили: Баенскїи оумер и побег митрополит Т(е)[1]офан владнка до Ирадѣл и пришил за ним Хамза скарбникъ а послед его и Д(и)[1]митроу Хатман до Днестрица и прнследали емъ и пак сѧ на траг врѣчил владнка и снимал сѧ Кархан съ Хамза и много говорил съ немъ и велми кажет аже сѣт въсен радосни нам а за полскою землю незнаем нпц тъкмо слншим аже сѧ посдал Лидви съ Лѧхове аби билы цко една земѣ; а Моцок и Гаврилаш и Гіпанѧ и Снмїwн каминар и Илѧ митник пошли до полскон земли, понеже немогли дръжати сѧ без кешѣг оу сею землю и казали: кеа бѣде трѣба wни прїнадт; пакы и wстал Барбовскїи и Дърман и Строич покова внднт що за власт бѣде wт цесар; Арѣгое даю вам знати

[1] (...) lipsă în text ⊏ original.

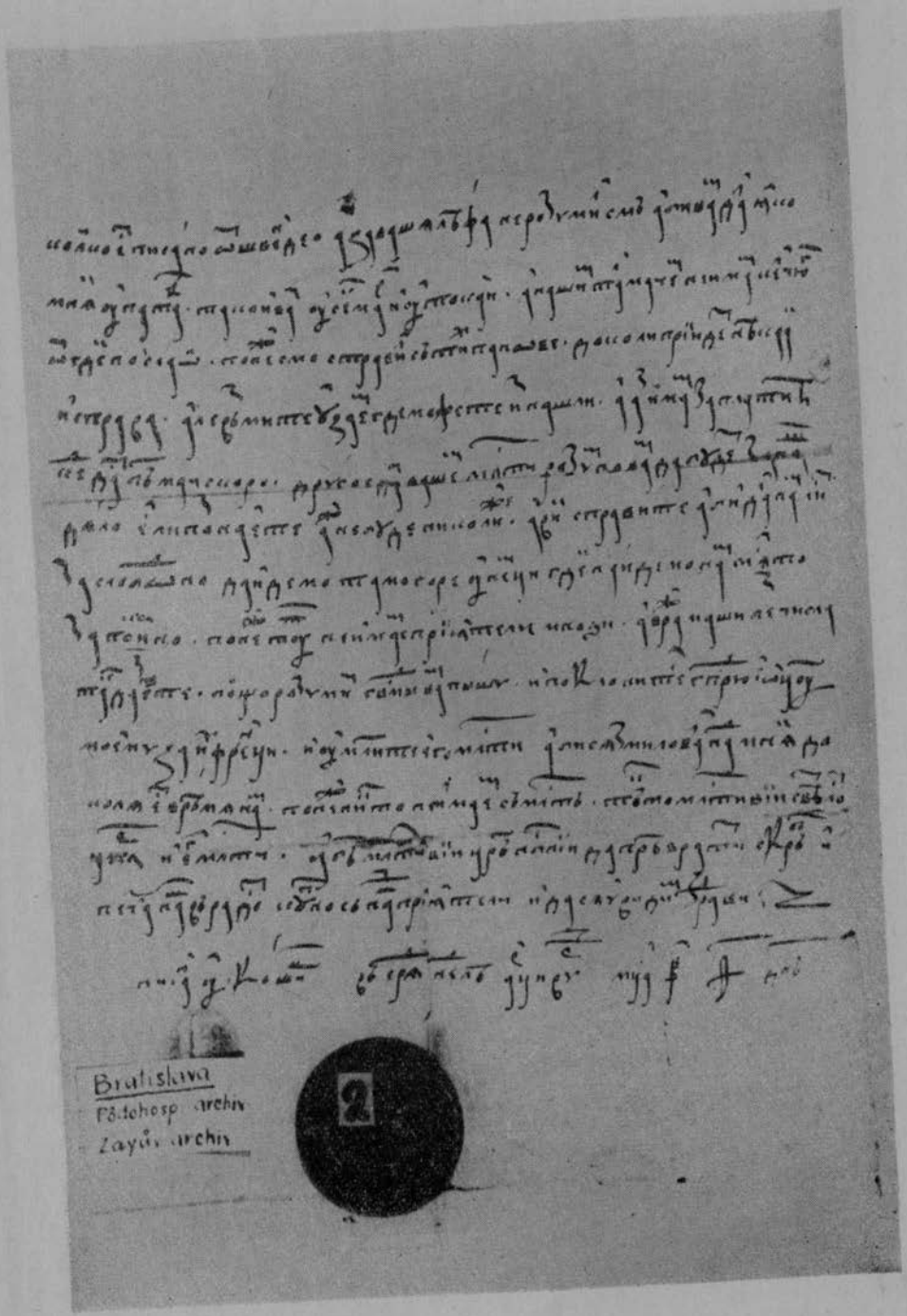

Bratislava
Pő.tchesp. archiv
Zayús archiv

Bratislava

аже камо тн Блаж гобег съ сто кwнн Ао кралевнч и Арѣги мнози юнаци, велмч ест страХ; але неговорите никомѣ, нж пазте за наше неправа а за вашим челеАї сѣт зАрави Хвала богѣ и мати челмАом Iwцци сѣт зАрави; лем толнко ест тажко цо немают цо ломыти и въ оуста оуложити; Ароугое iwцце смъ слышал аже неХощет тїн господАры wтног Мнхал[1] ваши женн там сиАнти, нж Ад wбрѣцете вам Ароугое мѣсто сиАнти понеже Аосит есте там слАнли; Ароугое Аю вам знати аже прншло понос Ао wАварвиров оу Патак wт цисар его свѣтлост за цо ьеАают мнж лѣфа и Аают ми лѣфа мнѣ колнко ест писано wт Швенае; а за ваш лѣфа ьероѣумил смъ абн вам Ал шко мнж оу Патак, тако вам оу Секмар и оу Токан а нашим талмачем немам келчюг wт гАе послаw, понеже есмо стравил съ тнХ панwве Ао коли прїнАет нѣкаа неправа, але везмити ѕ заем гАе можете нзнашли а аз нмам заплатити кеА Аост бог ман скоро; Арѣїое Адм вашем милости раѣѕмно вам Ад вѣАет за наш Амло если познаете аже небѣАе николнже, а вн справите абн Ал нам анет за слободно Ад нАемо тамо горе оу немци; гАе нанАемо нам мѣсто за поконно, понеже тоут немаем прїятели мнози а вражмашн без числа; так Ад знаете бо цо роѣѕмим господАество мы вам пышѣ и поклоните сѫ господАрю ї wтцоу моемѣ ЗанХ френци и оумолите его милости абн сѫ змиловал надА мнж Ао колж ест врѣмж нам, понеже никто ьеимаем съ милостъ тъкмо милостивїи свѣтлост цесар и его милости, а бог милостивїи царъ небеснїи Ад прѣкратит скрѣб и печат наш въ раАост кѣпно се наши прїятели и Ад сѫ вснАим зАрави.

Писан оу Кошиц въ срѣА неАелѣ арцивѣри месѣца февруѣар Θ. Аьнъ. —

Traducere :

† Ştefan voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Moldovei. Scrie domnia mea credincioşilor noştri pani, Malai şi Veveriţă şi Draxin şi Sava şi iarăşi Iştvan şi Iahim[2], tîlmaci; vă dăm de ştire pentru răvaşul, pe care mi l-aţi scris şi trimis prin sluga domnului meu, Zay Frenţi, şi acest răvaş a ajuns la mine şi tot scrisul vostru l-am înţeles şi despre[3] luminăţia sa împăratul şi despre milostivirile voastre, că n-aţi putut merge la împăratul şi pentru aceasta nu sînt bucuros, că pînă acum n-aţi putut face nimic.[4] Şi iarăşi dăm de ştire milostivirilor voastre că am multe vorbe şi lucruri să vă scriu, însă mi-e greu să vă scriu; — ci vă scriu numai să vă nevoiţi foarte pînă acolo, la luminăţia sa împăratul şi la toţi domnii, deoarece peste cîtăva vreme se vor schimba lucrurile altfel; pentru că mulţi oameni fug la fiul regelui şi multe vorbe înţeleg eu din această parte, ca şi la Secmar[5], cînd a fost aici Balaj Mihar[6], (situaţia)[7] este însă şi mai rea, însă mi-e greu să scriu şi să vorbesc. Şi dacă milostivirile voastre nu puteţi face o treabă bună pentru ţara noastră, vorbiţi-i luminăţiei sale împăratului să ne dea alt loc de şedere, mai aproape de Viena, deoarece, după cîtăva vreme, n-o să fie bine de noi aici; eu aşa înţeleg pentru ca şi milostivirile voastre să puteţi înţelege (tot aşa)[7] şi să-l rugaţi pe domnul şi părintele meu, Zay Frenţi, ca milostivirea sa să vorbească, în

---

1 Cuvintele subliniate sînt scrise deasupra, între rînduri.

2 Probabil *Ioachim*. Aceşti boieri făceau parte din suita lui Ştefan Mîzgă şi după cum vom vedea o mare parte dintre ei figurează în divanurile Moldovei din a doua jumătate a sec. al XVI-lea. Vezi în legătură cu boierii moldoveni din această pericadă la N. Grigoraş, *Boerii lui Alex. vodă Lăpuşneanu* în „Cercetări istorice", Iaşi, an. XIII—XIV, 1—2, p. 381 şi Al. I. Gonţa, *Un aşezămînt de cultură de la Al. Lăpuşneanu pe valea Secului înainte de ctitoria lui Nistor Ureche*, — *Schitul lui Zosin* în „Mitropolia Moldoveişi Sucevei", Iaşi, an XXXVIII, 1962, 9—12, p. 712.

3 Prepoziţia *za* am tradus-o cu *despre*, — adică, „în ceea ce priveşte...".

4 Expresia власт am tradus-o prin „a nu face nimic", adică de a nu fi putut obţine niciun *drept*.

5 *Secmar*, pentru Satu-Mare.

6 *Balaj Mihar*, formă coruptă pentru *Balassa Melchior*, căpitan de Satul Mare, în această perioadă.

7 (...) adăugiri pentru ca textul să fie cît mai inteligibil.

numele nostru, luminăţiei sale împăratului şi celorlalţi domni pentru noi: deoarece, dacă nu pot să ne aşeze acum în ţara noastră, nu peste mult timp ei îşi vor vedea de ţara lor, numai dacă vor putea (trage)[1] foloase şi cîştiguri[2], pentru că acum au sosit slujitorii noştri din Ţara Muntenească, Carhan şi Vasluian şi Toma şi Miron şi multe vorbe spun despre turci şi despre munteni şi despre Moldova. Turcii s-au bătut cu kazil başa şi Kazil başa a învins pe turci[3], iar turcii au vrut să facă pace cu Kazil başa, şi-au trimis (poruncă)[1] în Moldova şi în Ţara Muntenească să fie gata de război, peste cinci luni, la vară; însă nu se ştie în ce parte vrea să lupte împăratul turcilor; — dacă cumva a făcut pace cu Kazil başa, ei (turcii)[1], vor veni asupra nemţilor. Şi aceste vorbe le-a spus slugilor noastre un sîrb, care este ginerele lui Bekeş[4] şi care a fost cu (nişte)[1] şoimi la împăratul turcilor. Şi astfel a vorbit el slugilor noastre: acum (este)[1] vremea să piară toţi creştinii, deoarece ei nu ţin unii cu alţii, ca să se apere de păgîni, aşa cum ţin păgînii unii cu alţii. Iar slugile noastre au spus acestui sîrb: (voi)[1] de ce nu vă închinaţi împăratului creştin? Şi el a vorbit aşa: împăratul creştin nu-şi poate apăra ţările sale şi nici pe sine, necum să ne mai apere şi pe noi, deoarece turcii sînt mai aproape de Viena decît de noi.

Dacă el (împăratul)[1] nu poate să-şi apere oamenii şi castelele, cum ar putea pe noi (să ne apere)[1]? Unele (dintre slugile noastre)[1] spun despre boierii munteni că au pierit toţii; şi era cît pe-aci să piară şi slugile noastre; altele povestesc că în Moldova e rău, ca şi înainte, şi încă au aflat (lucruri)[1] şi mai proaste: Baenski a murit, iar vlădica Teofan,[5] mitropolitul, a fugit în Ardeal şi după el a venit Hamza vistierul pînă la Bistriţa şi în urma lui, Dumitru hatman, (care)[1] i-au jurat (credinţă)[1] şi au chezăşuit întoarcerea vlădicăi.[6] Şi Carhan a intrat în vorbă cu Hamza şi mult a mai vorbit cu el, spunîndu-i multe, că acolo toţi ne sînt prieteni. Despre ţara Poloniei nu ştim nimic, am auzit numai că litvanii s-au înţeles cu leşii, ca să fie o singură ţară. Moţoc şi Gavrilaş şi Gheanghia şi Simion căminar şi Ilie vameş au trecut în ţara leşească, însă fiindcă nu pot să rămînă în această ţară fără bani de cheltuială[7] au spus: cînd va fi nevoie se vor întoarce. Apoi Barbovski şi Dărman şi Stroici au rămas pînă vor vedea ce putere va arăta împăratul. Vă dau apoi de ştire că de cînd acest Blaj a fugit cu o sută de cai la fiul regelui, şi mulţi alţi ostaşi, sînt temeri mari; însă nu spuneţi nimănui despre asta, ci vedeţi de treburile noastre. Şi copii voştri sînt sănătoşi, slavă Domnului, şi mamele copiilor sînt la fel de sănătoase, numai (un lucru)[1] e greu că n-au de niciunele şi nici de-ale gurii. Apoi încă am aflat că acest domn, hotnogul[8] Mihal, nu vrea ca femeile voastre să mai rămîie aici, ci să vă rostuiţi un loc de şedere, deoarece aţi stat destul aici. Vă mai dau de ştire că la judecătorul de curte[9] de la Patak[10] a venit de la luminăţia sa împăratul o mustrare că nu-mi dau solda şi să-mi dea atît cît a scris Schwendi[11]; cît priveşte solda voastră, n-a înţeles că are să v-o dea, ca şi mie la Patak, aşa şi vouă la Secmar[12] şi Tokai[13]; iar pentru tălmacii noştri n-am de unde să le trimit de cheltuială, deoarece am cheltuit cu aceşti pani pînă să vină vreo ispravă arecare, însă luaţi cu împrumutul pe unde puteţi găsi, iar eu am să plătesc cît mai curînd va da Dumnezeu; vă dau de ştire milostivirilor voastre că de veţi afla despre treaba noastră că nu va fi nicicînd, iar voi căutaţi să ni se dea carte de slobo-

---

[1] (...) adăugiri pentru ca textul să fie cît mai inteligibil.

[2] Diacul care, foarte probabil, era român, avînd însă cunoştinţe slabe despre limbile slave, a creat aci două verbe, pornind de la două cuvinte româneşt, unul dintre ele cu valoare dialectală. Din *folos* (ngr. *felos*) a făcut фолосити, iar din *hàznă* (*ung. haszon*), cu sens aproape identic, a creat pe. хасновати

[3] În cronica lui Ion Neculce, perşii sînt denumiţi „cazîlbaş", — deci pentru sec. XVII şi XVIII. Se prea poate ca denumirea să fi existat şi-n sec. al XVI-lea. În acest caz, nu poate fi vorba decît de perşi; cf. *Letopiseţul ţării Moldovei şi o Samă de cuvinte*, ed. Iorgu Iordan, 1959, p. 330—333, 345—366).

[4] E vorba, foarte probabil, de *Gaspar Békés* (1520—1579), în această perioadă comite de Făgăraş.

[5] E vorba de Teofan al II-lea, mitropolit de Suceava. El a urmat în scaunul mitropolitan după Grigorie, sub Alexandru Lăpuşneanu (N. Iorga, *Istoria bisericii româneşti*, I, ed. II, 1929, p. 111).

[6] La întoarcerea în Moldova, Petru Şchiopul il instală din nou în scaun, în 1578, în locul mitropolitului Anastasie (N. Iorga, *op. cit.*, p. 191).

[7] În text diacul foloseşte două forme, ambele corupt (кешуг şi келчюр), pentru a reda cuvîntul românesc *chelşug* (= cheltuială, ban de buzunar, sumă de bani), la origină maghiar = *kelcsig (Dicţ. l. române*, 1928, t. I, partea a 2-a, fasc. III, p. 326).

[8] În original отног, cuvînt de origină maghiară — *hadnagy*, folosit şi de cronicari, cu sensul de *sutaş*, căpetenie a 100 de ostaşi (Vezi, Gr. Ureche, *Letopiseţul...* ed. P. P Panaitescu, ad vocem şi Ion Neculce, *Letopiseţul...*, ed. Iorgu Iordan, ad vocem).

[9] În original одварбиров, după ungurescul *udvarbiro* „judecător de curte".

[10] E vorba de orăşelul *Sarospatak*, aşezat pe rîul Bodrog, la nord-est de Tokai, în comitatul Zemplin.

[11] *Lazar Schwendi* (1522—1584), fost căpitan al Ungariei superioare cu sediul la Caşovia.

[12] Din nou *Secmar* pentru *Satu-Mare*.

[13] E vorba de vestita localitate cu cele mai bune vinuri din Ungaria, situată la vărsarea rîului Bodrog în Tisa, însă pe malul opus.

zenie ca să plecăm acolo, mai sus, la nemţi; unde ne vom găsi un loc mai liniştit, — căci aici nu avem mulţi prieteni; însă duşmani fără număr. Să ştiţi că tot ce voi afla, domnia mea am să vă scriu. Închinaţi-vă domnului şi părintelui meu, Zay Frenţi şi rugaţi pe milostivia sa să se îndure de mine, cît mai este încă vreme; căci, în afară de luminăţia sa milostivul împărat şi de milostivirea sa (Zay Frenţi)[1], nu am milă de la nimeni. Iar Dumnezeu milostivul, împăratul ceresc, să prefacă necazurile şi amărăciunile noastre în bucurii, împreună cu prietenii noştri şi să ne vedem sănătoşi!

Scris la Koşiţe, miercuri, în săptămîna lui arţibur[2], luna februarie 9 zile.

Descrierea actului. Arhiva agricolă, Bratislava, Fondul Zay Nr. 2.

După fotocopie nu se poate preciza dacă actul a fos scris pe hîrtie sau pergament. Pecete aplicată, căzută. Semnătura emitentului — lipsă.

Aşadar, cele două acte de mai sus au fost emise de „voievodul" Ştefan, zis Mîzgă, pe cînd se afla în pribegie în ţinuturil Transilvaniei de Nord şi Ungariei superioare, — sau-, mai bine zis, la imperiali. Vechea noastră istoriografie s-a ocupat de acest boier pribeag[3], fără a putea soluţiona, din lipsă de atestări documentere, cîteva probleme esenţiale, legate de existenţa aventuroasă a acestui pretendent la tronul ţărilor române [4]. Nu i se cunoaşte exact nici numele. Porecla de Mîzgă a fost pusă în circulaţie pentru întîia oară de cronica lui Ureche [5]. De asemenea, nu se cunoaşte nici obîrşia lui socială, deşi el se considera „os de domn". Ceea ce s-a scris despre el pînă acum sînt simple ipoteze. De pildă, N. Iorga afirmă că era fiul lui Ştefan Lăcustă (1558—1540) [6]. În sfîrşit, nu se cunosc împrejurările şi motivele care l-au determinat să părăsească Moldova şi să plece în Polonia. S-au luat drept adevărate motivele consemnate de Mîzgă într-o scrisoare adresată arhiepiscopului Nicolai Olahus, în 1569, în care îl roagă să intervină, în favoarea lui, la Maximilian II. Explicaţia dată lui Olahus, cum că ar fi părăsit Moldova de frica turcilor şi tătarilor, nu ni se pare concludentă. Afirmaţia că "ex patria sumus propter Turcos et Tartaros confugeremus in Poloniam" [7], poate fi interpretată şi în sensul că Ştefan Mîzgă încerca faţă de Olahus, — căruia îi solicita un serviciu — oricum o justificare a plecării sale din Moldova.

Mai aproape de realitate ni se pare trecerea lui Mîzgă din Polonia la imperiali. Ea e legată de împrejurări şi oameni bine cunoscuţi în istoria acestei perioade. În aceeaşi scrisoare către Olahus, pribeagul moldovean îl informează că a fost chemat în Ungaria de Francisc Zay şi Melchior Balassa, împreună cu toată suita lui, spre a se pune în slujba împăratului. Nu se cunoaşte însă data trecerii lui spre Ungaria, pe baza salvconductului dat de Ferdinand I. Într-o scrisoare, din 7 iunie 1577 [8], adresată arhiducelui Ernest, Mîzgă afirmă că, cu 15 ani în urmă, a fost chemat de Ferdinand I din Polonia cu 300 de călăreţi ai săi, ceea ce ne-ar face să credem că el a părăsit Polonia în 1562. Peste doi ani, adică în octombrie 1579, Ştefan Mîzgă se prevalează din nou de vechimea lui în slujba împăratului — de astădată 17 ani— spre a convinge autorităţile să-i plătească solda din urmă [9]. Însă într-o altă scrisoare, din 22 oct. 1586, adresată prefectului Camerei scepusiene din Caşovia, pribeagul moldovean afirmă că slujeşte împăratului de 28 ani, adică începînd din 1558 [10]. În felul acesta, datele nu mai corespund şi încercarea de a stabili trecerea lui în tabăra imperialilor trebuie să pornească de la alte împrejurări istorice. Întrucît intenţia noastră e numai de a schiţa cele cîteva probleme în legătură cu pribegia acestui „voievod" moldovean, vom stărui puţin şi asupra perioadei petrecută de el în mijlocul imperialilor.

---

1 (...) adăgiri pentru ca textul să fie mai înteligibil.

2 *Arţibur*, termen religios, „certains jours d'abstinence ou de jeune chez les Armeniens" (B. P. Haşdeu, *Ety. mologicum magnum Romaniae*, II, p. 1762).

3 Vezi N. Iorga, *Pretendenţi domneşti în sec. al XVI-lea* în „Anal. Acad. Rom"., Seria II, t. XLX, Mem. sect. istorice, 1898, p. 220—225; aceiaşi, *Istoria Românilor*, V, p. 91 şi urm. şi Hurmuzaki, XI, *Prefaţă*, p. XCII—XCIII; D. Constantinescu, *Ştefan Mîzgă „voievod" şi vremea sa. Contribuţie la istoria politică a Moldovei în sec. al XVI-lea* în „Studii şi cercetări istorice", Iaşi, 1947, vol. XX, p. 209, 245.

4 Într-o scrisoare, datată Koşiţe 11 august 1577, adresată Consiliului imperial, Mîzgă cere să fie trimis cît mai curînd în Ţara Românească, deoarece tronul a fost ocupat de un străin. (Veress, II, p. 129).

5 Gr. Ureche, *Letopiseţul...*, ed. P. P. Panaintescu, p. 180; ed. C. Giurescu, p. 212.

6 Hurmuzaki, XI. Prefaţa, p. XCIII.

7 Ibidem, II, partea 1-a, p. 595—598.

8 Ibidem, II, p. 121—123.

9 Ibidem, p. 169—170.

10 Ibidem, III, 80—81.

A doua jumătate a sec. al XVI-lea constituie, într-o anumită privință, cea mai dramatică epocă din istoria Moldovei. În timp ce Al. Lăpușneanu (1552—1561; 1563—1564) și Ion vodă cel Cumplit (1572—1574) împrăștiau groază în jurul lor, omorînd cu „tot felul de munci" boierii țării și pe oamenii bisericii, dincolo, peste munți, la imperiali, mișuna o mulțime de boieri și pretendenți la domnia țărilor române. Unii dintre ei intrau efectiv în slujba impenalilor, primind în schimb o soldă, alții erau ajutați să treacă munții cu oaste adunată la întîmplare pentru a răsturna și înfrunta pe pretendenții la domnie trimiși de Poartă. Cei mai mulți trăiau din expediente și aventuri, nutrind iremediabil speranța că într-o zi se vor putea întoarce la treburile lor, pentru a reîncepe lupta în jurul dregătoriilor. Ștefan Mîzgă a căzut și el în plasa de intrigi și viclenii ale imperialilor. Nu cunoaștem măsura în care el s-a pus cu oamenii lui în serviciul acestora fapt e însă că Mîzgă n-a intrat în calculele imperialilor ca un pretendent cu sorți de izbîndă. Așa se aplică și tratamentul cu totul insuficient și inegal la care a fost supus din partea autorităților casoviene. Ni s-a păstrat întreaga corespondență dintre el și proteguitorii săi care nu-i plăteau la timp solda. Pribeagul moldovean a trăit acolo momente dramatice, în care sărăcia și umilința au fost nedespărțite. De fiecare dată cere, într-un fel umilitor, să i se plătească restanțele, să i se dea poloboacele de vin făgăduite, lemne și fînul pentru „vitele slabe", să i se doneze și două sate românești în ținutul Sătmarului, să i se facă dreptate în litigiile cu niște vecini hrăpăreți; dar Mîzgă solicită mai ales bani, florini, ca să se îmbrace că „e așa de zdrențăros, încît nu poate ieși pe stradă".[1]

O singură dată a încercat Mîzgă să treacă munții spre Moldova, prin iunie 1566, „strîngînd păstori și altă adunătură și momind oamenii ca să i se închine și să-l ducă la domnie"[2]. Însă în ciocnirea care a avut loc lîngă cetatea Neamțului cu oastea lui Al. Lăpușneanu, oamenii cutezătorului Ștefan Mîzgă au fost risipiți, iar el a luat calea întoarsă, pentru a nu mai reveni niciodată. Dezamăgit de proteguitorii săi, imperiali, obosit și bătrîn, dar mai ales umilit din cauza sărăciei și lipsurilor materiale, Ștefan Mîzgă se stinge printre străini. Într-o ultimă scrisoare, din 24 iunie 1594, îl „silește năpraznic nevoia să ceară bani, fiindcă tot ce-a avut a cheltuit cu pregătirile de război" iar „slugile bătrîne sînt plecate la oaste"[3]. La 20 septembrie 1595, Ștefan Mîzgă „voievod" nu mai era în viață[4].

*

Boierii. Ceea ce caracterizează cel de-al doilea act emis de Ștefan Mîzgă, este numărul destul de mare de boieri amintiți în context. Acest lucru ne dă de gîndit. Mîzgă a părăsit Moldova în fruntea unui detașament de călărești și însoțit de o suită de boieri, care nădăjduiau să-l vadă într-o zi pe scaunul Moldovei. Asta însemna că era fie „os de domn", cum îi plăcea să spună despre el, sau că săvîrșise cine știe ce acte de vitejie, care puteau să-i acorde atributele unui mare oștean. În orice caz, Ștefan Mîzgă a izbutit să adune în jurul său un număr apreciabil de oșteni și boieri care l-au urmat, probabil fără șovăire, într-o aventură fără sorți de izbîndă.

Identificarea lor e o problemă dintre cele mai dificile, pentru motivul că în această perioadă, ca și-n alte epoci, numele multor boieri sînt identice. Cu toate acestea, pe baza datelor de care dispunem, vom încerca să delimităm în timp activitatea unor dintre ei. E sigur că boierii care l-au însoțit pe Mîzgă în pribegie, ca și detașamentul de călărești, au intrat în slujba imperialilor, prestîndu-le anumite servicii. Pentru aceasta erau retribuiți cu bani și provizii în natură. Însă, la această epocă, imperialii stăteau prost din punct de vedere financiar și mercenarii își primeau soldele cu întîrziere. Desigur, în urma plîngerii boierului Ion Mălai[5], în oct. 1569, Maximilian ordonă camerei scepusiene din Cașovia să-i plătească solda fără nici o amînare[6].

1 Veress, III, p. 242—243.

2 Gr. Ureche, *Letopisețul...*, ed. C. Giurescu, p. 212. În legătură cu năvălirea lui în Moldova, vezi documentele bistrițene în *Hurmuzaki*, XI, p. 584—590 și C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, II, 1, p. 190.

3 Veress, IV, p. 85—88.

4 *Ibidem*, f. 283—283

5 În actele interne de cancelarie e pomenit un boier *Malai*, vornic de gloată prin 1560 (Actul din 1560 dec în DIR. A. II, sec. XVI, p. 156). În prima jumătate a anului 1563 apare în divan, ocupînd dregătoria de ceașnic (*Ibidem*, p. 163, 167). Ceva mai tîrziu, sub Ioan Vodă cel Cumplit, apare un boier *Malai Petre*, care, foarte probabil, este un altul, ocupînd funcția de postelnic (Vezi DIR, A. III, XVI, p. 25—36 și Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, I, 1, p. 145). În sfîrșit, sub domnia lui Ștefan Tomșa al II-lea, apare de asemenea un boier *Malai*, ca aprod (Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, I, 2, p. 93).

6 Veress, I p 287—288.

În altă scrisoare, din 21 martie 1571, Maximilian adresează aceleiaşi camere să pl se tească solda boierilor *Drăgăşan* şi *Gava*[1]. Întrucît acesta din urmă apare alături de Drăgăşan cunoscut ca boier moldovean, iar în scrisoarea din 7 februarie 1572[2] împăratul comunică la Caşovia că nu i se poate da boierului Ioan Gava via de la Kalmar, e de presupus că e vorba de boierul *Sava*, amintit în actul lui Mîzgă. Numai că la această dată, 1569, printre dregătorii lui Bogdan Lăpuşneanu e menţionat şi un *Sava*, pîrcălab de Hotin[3]. Boierul Drăgşan nu-i altul decît *Draxin* din textul slav. Dintr-un ordin de plată, din 18 august 1572, aflăm că în adevăr se cere achitarea soldei lui Petre Drăgşan, pentru slujba pe 16 luni[4]. Acesta locuia la Tocai, împreună cu fiul său, Ioan Draxin, aflat şi el în slujba împăratului[5]. Despre *Veveriţă* vorbesc actele interne de cancelarie. Prin martie 1550, *Josip Veveriţă* ocupă dregătoria de postelnic[6] pînă la începutul anului următor[7]. După aceea, trece pîrcălab de Hotin şi între 1554 şi 1560, deci sub Al. Lăpuşneanu, figurează în divan ca pîrcălab de Roman[8]. Boierul *Moţoc* a îndeplinit funcţia de vornic atît în prima domnie a lui Al. Lăpuşneanu, cît şi-n a doua domnie, de astă dată alături de Josip Veveriţă[9]. Prin iunie 1568, Moţoc se afla încă la Iaşi[10], Mai tîrziu, sub Aron Tiranul, Moţoc figurează ca vornic al Ţării de jos[11]. E foarte probabil că *Gavrilaş*, fugit la leşi o dată cu Moţoc şi Gheanghia, să fie acelaşi care, întors în ţară sub Petru Şchipul, ocupă, prin 1583—1584, dregătoria de pîrcălab de Hotin[12].

Cît despre Gheanghia, actele interne din această epocă vorbesc, prin 1551—1552, de un *Cozma Gheanghia*, pîrcălab de Hotin[13], şi de fiul acestuia *Gligore*, ajuns vornic sub Petru Şchiopul[14]. Un *Dărman*, căpitan, e menţionat în actul din 1563[15] şi credem că de el este vorba în actul lui Mîzgă. Nu ştim despre care *Bainschi* vorbeşte „voievodul" Ştefan, însă un *Ion Bainschi* se întîlneşte spre sfîrşitul domniei lui Bogdan Lăpuşneanu, ocupînd dregătoria de pîrcălab[16]. Ceva mai tîrziu, se întîlneşte şi un *Metricu Bainschi* fiul lui Matiaş, logofăt fost mare vornic, vătag şipîrcălab, între 1582 şi 1617[17]. Chiar şi *Hamza* vistier, pornit pe urmele mitropolitului Teofan, spre a-l readuce la Suceava, a menţionat în actele de cancelarie din a doua jumătate a sec. al XVI-lea. Însă în mai 1571 şi în aprilie 1575 Hamza se afla în Moldova[18]. *Dumitru*, care l-a însoţit pe Hamza, a fost şi el hatman şi portar de Suceava între 1558—1560. Cît timp nu dispunem de o genealogie a boierimii moldovene, nu putem preciza despre care *Miron* vorbeşte Mîzgă, cum nu putem aduce atîtea precizări în legătură şi cu alţi boieri fugiţi peste hotare. Foarte probabil că se referă la acela care, între 1586—1587, — deci în a doua domnie a lui Petru Şchiopul — a fost pîrcălab de Roman[19], iar nu la Miron, pîrcălab de Neamţ sub domnia lui Petru Rareş[20].

De un *Barbovschi* vorbesc actele noastre interne, în calitatea lui de portar de Suceava sub domnia lui Ştefăniţă şi-a lui Petru Rareş[21]. În aceeaşi dregătorie se întîlneşte şi sub Al. Lăpuşneanu[22] şi e mai mult ca sigur că despre el este vorba în actul lui Mîzgă. Un alt slu-

---

1 *Ibidem*, p. 296.
2 *Ibidem*, II, p. 308. Vezi şi scrisoarea din iunie 1573 în Veress, II, p. 10—11.
3 Gh. Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, II, p. 330, 351. În timpul lui Petru Şchiopul se întîlneşte de asemenea un Sava, care ocupă dregătoria de stolnic (Vezi DIR. A. II. XVI, p. 182 şi urm.; III, p. 341 şi urm.; IV, p. 11, 17). Prin 1560, deci sub Al. Lăpuşneanu, acest Sava a ocupat dregătoria de postelnic (DIR. A. II, XV, p. 125).
4 Veress, I, p. 327. În a doua jumătate a sec. al XVI-lea se întîlneşte în divanul Moldovei un Draxin, pircălab de Neamţ (DIR. A. III, XVI, p. 244—332).
5 Vezi Veress, II, p. 170. Scrisoarea din octombrie 1579.
6 DIR. A. I, XVI, p. 588.
7 DIR. A. II. XVI, p. 3—10.
8 *Ibidem*, p. 39—155.
9 *Ibidem*, p. 101. Actul din 1558 martie 15.
10 Veress, I, p. 184. Actul emis de Al. Lăpuşneanu din 1560 aprilie 4.
11 DIR. A. IV. XVI, p. 106.
12 DIR. A. III, XVI, p. 199—240; IV, p. 16, 17.
13 DIR, A. II, sec. XVI, p. 1 şi urm.
14 DIR, A. III, sec. XVI, p. 78. Un Gheanghia e menţionat portar de Suceava, în cursul anului 1578 (*Ibid m* p. 96, 108).
15 DIR, A. II, sec. XVI, p. 162.
16 DIR. A. III, XVI, p. 3. Actul din 1572 ianuarie 7.
17 Vezi DIR. A. IV, XVI, p. 280 şi IV, XVII, p. 79.
18 DIR. A. XVI, II, p. 176 şi III, p. 49.
19 DIR. A. III, XVI, p. 313—335.
20 DIR. A. I, XVI, p. 410 şi urm. şi Gh. Ghibănescu, *Surete...*, I, p. 185—237.
21 DIR. A, I, XVI, p. 224 şi urm.
22 DIR. A. II, XVI, p. 54.

jitor, care i-a adus veşti din Ţara Romînească, este şi boierul *Toma*, menţionat în actele interne ca pîrcălab de Roman sub Petru Şchiopul [1] şi sub Aron Tiranul [2]. În sfîrşit, ultimul boier, prezent în divanul ţării Moldovei din ultimile trei decenii ale sec. al XVI-lea a fost *Lupul Stroici*, mare logofăt, tatăl lui Ionaşco Stroici, — şi credem că la el se referă „voievodul" Ştefan Mîzgă.

Fără a fi epuizat şirul boierilor din sfera relaţiilor lui Mîzgă, din lipsă de atestări documentare, — am vrea să subliniem faptul că ştirile din contextul actului nefiind clare, completările de mai sus n-au caracterul unor certitudini.

*

Data actului din (1569) februarie 9. Actul, neavînd menţionate decît luna şi ziua, Ioan Bogdan l-a completat cu anul 1565, iar N. Iorga, ocupîndu-se de pretendenţi domneşti în această perioadă, între care şi de Ştefan Mîzgă, admite că actul a fost emis în 1569. Argumentele lui Iorga sînt concludente. Mai întîi, pornind de la detaliul complimentar al datei, „săptămîna lui arţibur", el constată că fiind vorba de a treia săptămînă dinaintea postului, specificarea nu se potriveşte decît cu anul 1569. Pe de altă parte, evenimente externe pledează pentru această dată. Mîzgă vorbeşte de o mişcare împotriva germanilor, care nu poate fi altceva decît conspiraţia din 1570. Pînă în februarie 1569, boierul moldovean aflase desigur despre negocierile lituano-polone, care au dus la unirea definitivă din august 1569. În sfîrşit, Francisc Zay moare în 1570, aşa că peste această dată nu se poate trece [3].

*

Descrierea actelor. După cum se poate vedea, cele două acte de mai sus sînt departe de a prezenta caracterele şi formulele actelor din cancelaria Moldovei sau a Ţării Româneşti. În orice caz, aşa cum le-a redactat diacul, ele se apropie mai mult de formularul diplomatic din Ţara Românească. Însă stilul e încîlcit şi incoherent. Limba greoaie şi alcătuită ad-hoc dintr-un arsenal de cuvinte aparţinînd aproape tuturor limbilor slave. Textele conţin, în cea mai mare parte, ucrainisme şi rusisme, — cu intercalări de bohemisme, slovăcisme, ungurisme şi bulgarisme. Nu lipsesc nici cîteva forme româneşti.

Dacă majoritatea scrisorilor lui Ştefan Mîzgă — adresate autorităţilor din Ungaria — sînt scrise latineşte, ne putem întreba, ce l-a determinat pe pretinsul „voievod" să ceară redactarea acestor două acte într-o limbă slavă şi încă plină de greşeli? Mai ales că dieci care să cunoască latina cancelariei medievale se găseau destui prin oraşele imperialilor. E sigur că boierii moldoveni cărora le e adresat acest din urmă act nu ştiau latineşte, dar ştiau româneşte. E greu de dat un răspuns la această întrebare şi ne mulţumim să constatăm că există, la data aceea, conştiinţa că slavona — indiferent dacă era sau nu corectă — avea totuşi un caracter solemn pentru diplomatica din răsăritul şi sud-estul Europei: pe scrisorile latineşti, adresate imperialilor, Ştefan Mîzgă îşi punea semnătura folosind caractere chirilice: Стефан Воєвод.

1 DIR. A. III, XVI, p. 199 şi urm.
2 DIR. A. IV, XVI, p. 71.
3 Vezi N. Iorga, *Pretendenţi domneşti...*, p. 604 şi urm.